

LA MÍNIMA PARTICIPACIÓ DE LA VALL DE RIBES A LES CORTS DE MONTSÓ. REFLEXIÓ SOBRE LES CAUSES

Miquel SITJAR I SERRA

Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès

La documentació és ben clara. La Universitat de la Vila i Vall de Ribes no estigué representada com a tal a la Cort General de Montsó de l'any 1585, mentre que sí que hi hagué algun grau de participació en el braç militar, per mitjà de la persona d'un dels seus prohoms, el cavaller Pere de Solanell¹. Aquesta participació no suposà, ni el viatge ni la presència física de Solanell a Montsó, ans la seva representació per mitjà d'un procurador. No se sap del cert quins interessos feren que Solanell nomenés un procurador que el representés a Montsó. És un qüestió que encara no hem pogut saber, però que intentarem esbrinar en futurs recerques sobre aquest període històric de la vall de Ribes. El que interessa ara és veure per què la vall de Ribes no és present entre les viles reials que van a Corts el 1585, essent com és una vila reial.

Abans de res, cal tenir present i valorar com una constant històrica la feble entitat política i ciutadana del Consell General de la Vila i Vall de Ribes. Les crisis dels segles XIV i XV, en les seves diverses manifestacions socials, econòmiques i polítiques no permeteren la consolidació d'unes estructures polítiques, no massa potents ni autònomes. De poca cosa serví que l'infant Joan l'any 1379 legalitzés la instauració d'un regiment municipal per a tota la vall², si, dos anys després, el 24 d'abril de 1381, el rei Pere venia la jurisdicció de la vall de Ribes

¹ Item, quo ad personam Petri de Solanell, domicelli, in villa de Rippis Urgellensis Diocesis domiciliati, cuius procuratio nomine comparuit Antoniu Vilaci de Çavassona admitatur. *Cort General de Montsó (1585) Montsó-Binèfar Procés del Protonotari*. (Barcelona, 2001), p. 138.

² Arxiu Històric Comarcal de Puigcerdà (AHCP), *Llibre de Privilegis de la Vall de Ribes*, pp. 51r-53v.

a la família Pinós³, i començava una època difícil, amb grans pèrdues econòmiques, fins al punt que, per culpa de la redempció i recuperació de la jurisdicció reial, iniciada ja en els primers anys del segle XV, s'hagueren d'empenyorar les fortunes dels *prohoms poblats* d'aquell territori⁴. Tampoc ajudà gens al progrés de la cosa pública, el plet sobre la vegueria i batllia, iniciat gairebé al mateix temps que la redempció de la jurisdicció. Els prohoms ribetans volien superar una situació ja antiga que atorgava el càrrec de veguer i batlle a una família que l'administrava hereditàriament, amb subjecció plena al dret feudal privat⁵. Els privilegis de 1458 obriren, tímidament però, la possibilitat que la vall, algun dia, pogués adquirir la vegueria a la família Ribes que en tenia la concessió a perpetuitat⁶. Aquest dia semblava arribar uns pocs anys abans de les corts de Montsó de 1585.

A banda d'aquests factors interns, el cost econòmic d'enviar síndics, ja sigui a corts o al rei, és un entrebanc seriós i un problema endèmic per a la vall de Ribes. Ja l'any 1407, quan la vall inicià l'esmentat procés de redempció de la jurisdicció dels Pinós, li calgué cercar l'ajuda de Puigcerdà per a pagar el viatge d'un missatger que porti davant del rei les peticions ribetanes. Però Puigcerdà rebutjà amb evasives l'ajut que li demanaven els ribetans⁷. Potser també fou la penúria econòmica de l'any 1585 el que devia dissuadir la Vila i Vall de Ribes de l'aventura d'enviar i pagar un síndic a Montsó. Aquesta penúria és en l'ambient del Consell de la vila de Puigcerdà, que aprovà, amb queixes pels costos, la tramesa de síndics a corts⁸. S'elegiren per insaculació dos noms, i se'ls fixà un salari. Alguna cosa degué passar, perquè, a Montsó, només n'hi consta un, Onofre d'Ortodó⁹, i encara amb problemes, perquè no li admeteren l'instrument de nomenament de síndic, i se l'obligà a presentar-ne un altre. Ortodó, però, renuncià a continuar a Corts per un suposat problema de salut, vella estratagema diplomàtica, que ja havia usat al Consell de la vila Puigcerdà per a forçar el nomenament d'un altre síndic acompanyant¹⁰. Si Puigcerdà

³ AHCP, *Llibre de Privilegis de la Vall de Ribes*, 40v.

⁴ Sobre la redempció de la vall de Ribes, cf. Miquel SITJAR I SERRA, *La vall de Ribes un carrer de Barcelona peculiar*, comunicació presentada i publicada a les *Actes del VI Congrés d'Història de Barcelona. El temps del Consell de Cent 1249-1714* (Barcelona, 2001).

⁵ Martí l'Humà, a les capitulacions signades el 25 d'octubre de 1407, estableix que la Vegueria i Batllia de la vall continuarà en mans d'un veguer hereditari de la família Ribes. Cf. ACA, Cancelleria, 2297, pp. 67v-70r.

⁶ Cf. Ferran VALLS I TABERNER, *Privilegis de la vall de Ribes* (Saragossa, 1992), pp. 578-592.

⁷ AHCP, *Actes dels còsols de Puigcerdà, 1407-1418*, p. 5v.

⁸ AHCP, *Registre de Consells de Puigcerdà 1582-1587, 234-236* L'elecció dels síndics de Puigcerdà fou feta el 26 d'abril de 1585.

⁹ *Cort General de Montsó 1586* (Barcelona, 2001), p. 120.

¹⁰ Després de la seva elecció com a síndic, en un primer moment, Ortodó renuncia amb l'argument del seu estat de salut: *que s'informen al senyor metge de sua inhabilitat, i que li perdonin que no*

hagué de fer tot aquest esforç i totes aquestes jugades per a nomenar síndics i que fossin admesos, què no hauria hagut de fer la molt més depauperada vall de Ribes? Malauradament no s'han conservat les actes de nomenament de síndics de la vila de Camprodon¹¹ per a comparar i contrastar la problemàtica que tenien les regions més orientals del Pirineu per a fer-se sentir a Montsó. Llargs desplaçament eren difícilment assumibles. Ni un home de la suposada posició de Pere de Solanell, pogué permetre's el luxe d'aquell llarg viatge. Per això, el ribetans assisteixen, amb una certa regularitat, a corts, fetes a llocs propers, com les de Perpinyà dels anys 1449-1453, i les de Barcelona de 1454-1458¹². Amb tot, aquestes assistències són també esporàdiques.

Qui era, doncs, l'únic ribetà que féu arribar la seva veu a les Corts Generals de Montsó? O millor dit, quina era la seva nissaga? Pere de Solanell¹³ era el membre d'una antiga família de la vall de Ribes, que provenia del mas Solanell, avui desaparegut. Les primeres notícies d'aquest mas, situat al municipi de Campelles, són del segle XIV¹⁴. Però els Solanell són ben aviat més coneguts per les activitats que desenvoluparan fora del mas, en tot un àmbit diferent, públic i privat. Un d'ells, Pere Solanell, ja fou síndic de la vall de Ribes, a les corts de Perpinyà (1449-1453). Una centúria després, aquesta família passà a controlar els òrgans de govern de la Vila i Vall de Ribes, i a més, a partir d'aquest control, assolí una certa promoció social, que els donà entrada al braç militar, en la persona del nostre Pere de Solanell. El més conegut d'aquesta família és Jaume Joan de Solanell, que en l'època de les Corts vivia el seu màxim apogeu personal. No sabem dir quina relació de parentiu hi ha amb el Pere de Solanell, representat a Montsó l'any 1585, ni amb un altre Pere Solanell que fou síndic de la Vila i Vall de Ribes en un plet de l'any 1546 contra Antoni de Llupià de Perpinyà¹⁵. Uns anys després, l'any 1562, el ja esmentat Jaume

pot anar, no obstant té molta gana (sic) i obligació de servir a sa Majestat i a la Vila. Tot seguit extreuen un altre nom, i Ortodó tornà a aprendre la paraula i es compromet a fer el viatge a Montsó amb l'elegit síndic Cristòfol Sach i que ell anirà allí i si no admetien dos síndics a l'estament que ell entrés, tornar-se'n i no residir en cort, no essent admès. Cf AHCP. Registre de Consells de Puigcerdà 1582-1587, 234-236.

¹¹ El síndic de Camprodon tingué uns problemes similars als que tingué Ortodó de Puigcerdà. Cf. *Cort General de Montsó 1586* (Barcelona, 2001), p. 120.

¹² La família Solanell ja intervenia en aquelles dates en la vida política de la vall. Fou Pere Solanell, qui, des del braç ciutadà representà la Vila i Vall de Ribes a les Corts de Perpinyà dels anys 1449-1453. Cf. RAH, vol. 22, pp. 45-46.

¹³ Sobre la família Solanell, cf. P. LAZERME, *Noblesa catalana, Cavallers i Burgesos Honrats de Rosselló i Cerdanya* (La Roche-sur-Yon, 1975-1977), vol. I, p. 337; vol. II, pp. 58, 60, 288. Amb tot, l'arbre genealògic dels Solanell és lluny de ser clar.

¹⁴ ADPO, 1B-162, *Llibre de Castells Reials, 1366-1399*, pp. 43r.

¹⁵ AHCP, Notarials de la vall de Ribes, Joan Mor, *Liber Notularum*, 1543-1546, pp. 60-61.

Joan de Solanell, es trobava immers en una qüestió contra la Vila i Vall de Ribes, que hagué d'arbitrar el procurador reial dels comtats de Rosselló i Cerdanya Lluís de Lluçà¹⁶. La tardor d'aquell mateix any, Joan de Solanell, aconseguí de Joan Francesc de Gleu, veguer i batlle de la Vila i Vall de Ribes, que era encara un veguer i batlle natural, i per tant subjecte al dret feudal privat, un ban, pel qual s'imposava als ribetans l'ús de les notaries públiques de la vall, entre les quals hi havia la del propi Solanell¹⁷. La posició econòmica dels Solanell, no lligada únicament a la terra i a masos, encara vinculats a censos, herència d'antigues servituds medievals, anà creixent, i, fins i tot la família pot adquirir noves propietats¹⁸. D'altra banda, els Solanell participen també d'una font de riquesa, les mines i tota la indústria fargaire adjacent, que s'havia consolidat fortament a la vall de Ribes en l'última centúria¹⁹.

El gran salt, però, el donen els Solanell, amb la compra de la Vegueria i Batllia de la Vila i Vall de Ribes l'any 1572. La família Gleu, nissaga de cavallers rossellonesos, que havien succeït els Ribes al capdavant de la Vegueria i Batllia, es trobaven en una situació econòmica tan delicada que hagueren d'anar venent-se certs drets inherents a l'ofici. Hagueren d'admetre i acceptar el nomenament d'un sotsveguer, que formalment representaria els Gleu a la vall, d'acord amb unes condicions establertes i proposades per les Universitats de la Vila i Vall de Ribes en una concòrdia de l'any 1568²⁰. Finalment, l'any 1572, els Gleu no resisteixen més i han de despendre's de l'antic títol de Veguer i Batlle de la Vila i Vall de Ribes. El comprador fou Jaume Joan de Solanell²¹.

Els Solanell han arribat, doncs, al cim del domini sobre la vall, i són els substituïts de l'antiga noblesa arruïnada dels Gleu-Ribes, i segurament duïen la idea de reproduir antigues formes de govern que els pobles de la vall feia segles que volien superar amb plets o apel·lant al Rei. En l'època immediatament anterior a les Corts de Montsó de 1585, la vall de Ribes es trobava immersa en tot aquest procés de canvis, i per tant, no pas en les millors condicions d'enviar

¹⁶ ACA, Cancelleria 4797, p. 201.

¹⁷ AHCP, Notarials de la vall de Ribes, *Joan Solanell, Manual 1561-1563*, pp. 20v-21r.

¹⁸ Jaume Joan de Solanell compra a Pere Capdevila de Bruguera alguns masos de Sant Martí d'Armànies, sotmesos al domini directe del monjo dispeser del monestir de Ripoll: La transacció es feu el 2 de gener de 1568. El document apareix parcialment transcrit a Joan SERRA I VILARÓ, *Baronies de Pinós i Mataplana*, vol. 1, pàgina 75 (Reproducció facsímil, Bagà, 1989).

¹⁹ El prevere Jaume de Solanell que l'any 1585 consta com a propietari dels camps annexos a la farga de Queralbs, (cf. AHCP, *Notarials Vall de Ribes, Joan Andreu Calvària, Manuale, 1584*, pp. 58r-59r). Un altre Pere de Solanell consta com a propietari dels meners queralpins l'any 1620 (Cf. Jordi MASCARELLA I ROVIRA, *La farga* [Girona, 1993], pp. 38-39).

²⁰ Arxiu Monestir de Sant Joan (AMSJ) 479, *Manual de Miquel Pelegrí 1568-1571*, pp. 32v-35.

²¹ TRAGURA, *El pariatge de Ribes dins Petrària*, núm. 79, 23 de juliol de 1933.

síndics al braç ciutadà. I per això, l'únic ribetà representat és un membre del braç militar, Pere de Solanell, la família del qual, havia assolit una posició que el duria també a ser diputat del braç militar de la Generalitat l'any 1601²². Aquesta posició i les pretensions de domini sobre la vall crearen tensions i violències. L'esdeveniment més conegut d'aquesta tensa situació fou la mort violenta de Pere de Solanell, fill del representat a Montsó, el 29 de juliol de 1622²³.

La mínima presència de la vall de Ribes a Montsó l'any 1585, nul·la en el braç ciutadà i escarransida en el braç militar, és un testimoni més del dur i penós trànsit que visqué aquest territori fins a assolir unes institucions municipals lliures d'hipoteques medievals.

²² *Dietaris de la Generalitat de Catalunya 1578-1611* (Barcelona, 1996), p. 379.

²³ Cf. Jordi MASCARELLA I ROVIRA, *De la mort a la confessió: peripècia viscuda i complementaritat textual entre uns ribatans del segle XVII* dins *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès 1993-1994* (Ripoll, 1995), pp. 13-30.